

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У ТЕХНІЧНІЙ СФЕРІ

Долорес ЗАВІТРЕНКО (Кіровоград)

У час стрімкого та всебічного зростання нових технологій одночасно зростає потреба суспільства в людях, що володіють нестандартним мисленням, уміють ставити і розв'язувати нові завдання. Варто зазначити, що сьогодні наше суспільство відчуває брак творчих особистостей, що володіють нестандартним мисленням. Такі люди вирізняються, по-перше здібностями виділити новизну в будь-якому питанні, по-друге, талантом створення оригінального підходу до розв'язання поставленої задачі. Отже обдарованим прийнято називати того, чиї можливості перевищують середні здібності більшості.

Обдарованим притаманні певні особливості: здібність високої чутливості у всьому, у багатьох високо розвинене почуття справедливості, вони чутливі до змін в суспільних відносинах, нових віянь часу в науці, культурі, техніці, швидко і адекватно оцінюють характер цих тенденцій у суспільстві; безперервна пізнавальна активність і високо розвинений інтелект дають змогу отримувати нові знання про навколишній світ; творчі здібності сприяють створенню нових концепцій, теорій, підходів. Оптимальне поєднання в обдарованих дітей інтуїтивного і дискурсивного мислення (переважно за домінування першого над другим) робить процес отримання нових знань продуктивним і значущим; такі люди наділені великою енергією, цілеспрямованістю

та наполегливістю, які в поєднанні із знаннями і творчими здібностями дозволяють втілювати в життя цікаві і важливі проекти.

Актуальність проблеми обумовлена проблематикою виявлення і розвитку обдарованості у дітей через умови їх виховання на рівні школи та сім'ї.

Проблемами виховання та розвитку обдарованих дітей у свій час займалися вітчизняні психологи та відомі педагоги, серед яких необхідно виділити: А.О.Йоголевич, А.І.Єрьомкін, С.Л.Соловейчик, М.С.Лейтес, В.С.Юркевич, А.І.Савенков, Є.С.Бєлова, А.М.Матюшкін, Л.В.Матвєєва, Д.Б.Богоявленська та ін.

Метою цієї статті є вивчення особливостей виховання особистості обдарованої дитини і детальний аналіз пов'язаних з цим процесом проблем.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання таких завдань:

1. Вивчити існуючу сьогодні літературу з цієї проблеми.
2. Проаналізувати основні погляди вчених на проблему виховання особистості обдарованої дитини.
3. Провести дослідження з проблеми виховання особистості обдарованої в технічній сфері дитини.

Проблема обдарованості виникає у зв'язку зі зростаючими потребами суспільства, зумовленими змінами економічних і політичних

систем, з гострою необхідністю в обдарованих, талановитих фахівцях. Сьогодні освіта висуває високі вимоги до розуму, волі і здібностей дитини. Побачити в кожній дитині особистість, допомогти їй сформуватися, розвинутися і вдосконалитися, розпізнати індивідуальність, а також створити систему роботи з обдарованими дітьми повною мірою, що сприятиме розвитку їх здібностей — завдання педагогів, сім'ї.

Існує безліч підходів до визначення поняття «обдарованість», тому до сьогодні немає його чіткого формулювання. Обдарованість містить велику кількість ознак, які всебічно її характеризують. Як явище обдарованість існує в людській природі, з ним стикаються вчителі, вихователі, батьки. Поняття «обдарованість» вживається стосовно дітей, чії таланти виражені менше, однак в певній галузі науки, мистецтва можуть розвинутися і дати результат.

Обдарованість визначається наявністю у людини виражених здібностей з дитинства. Обдарованість індивідуальна: у різних дітей, що виконують один вид діяльності, обдарованість різна. Необхідно також зазначити існування поняття «геніальна обдарованість», яке означає різнобічну обдарованість, яка позначається на результатах геніальної діяльності — як особливе багатство, багатогранність створюваного.

У науці є таке визначення обдарованості: «вона визначає можливість досягнення успіху, а цим визначається, якою мірою будуть розвинені здібності» [5; с.592].

З психологічного погляду обдарованість розглядається різнобічно, як своєрідне поєднання здібностей, що забезпечує успішність виконання діяльності, як розумовий потенціал, або інтелект, як сукупність задатків, природних даних, характеристика рівня вираженості і своєрідності природних передумов здібностей, талановитість, наявність внутрішніх умов для видатних досягнень у діяльності.

А.І.Єрємкін визначає поняття «обдарованість» так: «це властивість людської індивідуальності, що виявляється у сукупності її духовних сил і природних здібностей, що забезпечують високий рівень творчості, результати якого належним чином змінюють й перетворюють навколишній світ» [2, с.38]. Отже він вважає, що обдарованість є нормою для будь-якої людини, а її відсутність пов'язана з неправильним вихованням та освітою.

Необхідно зазначити, що більшість учених включають в структуру обдарованості як когнітивні (інтелект, спеціальні здібності, креативність), так і некогнітивні особистісні (мотиваційні, емоційні, вольові) і соціальні (умови виховання і навчання) чинники.

Відомий психолог А.М.Матюшкін визначає певну структуру творчої обдарованості. Він

вважав, що в єдиній інтегративній структурі обдарованості виділяються такі компоненти: домінуючу роль пізнавальної мотивації; дослідницька творча активність, що виражається у виявленні нового, у постановці і розв'язанні проблем; можливість досягнення оригінальних рішень; можливість прогнозування і передбачення; здатність до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки [4, с.32].

Сучасні дослідження, проведені відомим психологом А. Барком, містять цікавий матеріал рекомендацій батькам і педагогам з питань виховання обдарованої дитини. Не можна перетворювати життя людини на інструмент для батьківських амбіцій, слід створити всі умови для розвитку таланту, але не насаджувати дитині своїх захоплень, не культивувати необхідності за будь-яких умов досягти неперевершених результатів, не перевантажувати, не змушувати постійно займатися улюбленою справою [9].

Зазначене вище засвідчує, що обдарованість як найбільш загальна характеристика сфери здібностей вимагає комплексного вивчення: психофізіологічного, диференціально-психологічного, соціально-психологічного.

Проблема взаємодії людини та техніки розглядається різними галузями наукового знання, зокрема, технічними науками, гігієною і науковою організацією праці, психологією інженерії. Філософія обґрунтовує соціальний аспект цієї взаємодії, наділяючи техніку культуротворчою функцією, оскільки вона визначає технічний світогляд. Сучасний етап технічного розвитку пов'язаний з розвитком інформатики та інформаційних технологій. Такий прогрес вимагає розвиток гнучкої автоматизації і відновлює цінність і привабливість живої праці, в основному інтелектуальної.

У зв'язку з цим постає питання про необхідність підготовки відповідного сучасним вимогам професіонала. Якість підготовки такого фахівця в галузі техніки значною мірою пов'язано з ефективністю професійного відбору й урахуванням в процесі навчання індивідуально-психологічних якостей, що обумовлюють успішність взаємодії людини і техніки, тобто *технічної обдарованості*.

Технічне розуміння — це здатність правильно сприймати просторові моделі, порівнювати їх, визначати однакові і знаходити різні.

Технічний інтелект розглядається різними дослідниками в різних площинах. Характеристиками технічного інтелекту є технічна тямущість, розуміння механіко-технічних співвідношень, особливості відбиття фізичних феноменів і просторових явищ, а також розуміння просторових взаємодій.

Технічна креативність виділяється нами на основі обов'язкового включення у різні моделі технічних здібностей таких, як конструкторська фантазія, творчий підхід до розв'язання конструкторських задач, нестандартність технічного мислення [6, с.48].

Структура технічних здібностей, що залежать від властивостей психіки, складається з таких компонентів: технічна спостережливість; розвинене технічне мислення; розвинена просторова уява; здатність до комбінування; особистісні якості (інтерес до техніки, допитливість, наполегливість, активність); уміння враховувати властивості використовуваних матеріалів, деталей, форм.

Залежно від виявлення здібностей у тій чи тій сфері життєдіяльності виокремлюються такі показники успішності реалізації особистості в технічній сфері: інтерес до механізмів і машин, до конструкторської діяльності, здібність до якісного виконання завдань з ручної праці, образотворчої діяльності, креативність та гнучкість мислення.

Властивостями професійного мислення є цілеспрямованість, лабільність, докладність, швидкість і гнучкість як показники активності мислення та інших властивостей. Лабільність — це властивість нервової системи, що характеризує функціональну рухливість нервових процесів, швидкість їх виникнення і припинення. Отже, лабільність — це здатність людини до швидкого виконання поставленого перед нею завдання, уміння абстрагуватися, виділяти основне в предметі сприймання. Лабільність безпосередньо впливає на швидкість перемикавання уваги. Швидкість — відбиває здатність до виникнення великої кількості словесно сформульованих ідей і сприяє розвитку креативності в цілому. Гнучкість — оцінює здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту до іншого, використовувати різноманітні стратегії рішення. Низькі показники гнучкості можуть засвідчувати ригідність мислення, низьку інформованість, обмеженість інтелектуального розвитку або низьку мотивацію [1, с.122].

Зміст технічного мислення полягає у розв'язанні завдань, у процесі їх розв'язання і формуються необхідні якості технічного мислення. Щоб розв'язати технологічну задачу необхідно: мати визначену мету і прагнути отримати конкретну відповідь; враховувати умови та вихідні дані, необхідні для досягнення мети; застосовувати такі способи вирішення завдань, які відповідають наявним умовам.

Значний доробок у дослідження технічної обдарованості, технічного інтелекту та його структури внесли такі вчені: Дж.Беннет, А.Біне,

В.П.Захаров, М.Р.Давлетшин, Т.В.Кудрявцев, Н.Д.Левитів, Ч.Спірмен, Б.М.Теплов, М.А.Холодна, В.Д.Шадриков, Ю.А.Шевченко, П.М.Якобсон.

Аналізуючи особливості фахівців інженерних спеціальностей (інженера-конструктора, інженера-технолога, інженера-електрика, інженера-будівельника, інженера-проектувальника), можна дійти висновку, що професійно важливими якостями для цих фахівців є: технічний склад розуму; розвинене просторове мислення і уява; високий рівень розподілу, концентрації і переключення уваги; пластичність мислення.

Отже, якщо у дитини названі здібності розвинуті на високому рівні, то ми можемо говорити про потенційну можливість розвитку технічної обдарованості при організації відповідної розвивальної діяльності.

Аналіз різноманітних поглядів і понять дає змогу сформулювати основні компоненти механізму виявлення особливих здібностей дитини під час виховання з метою запобігання втрати професійних навичок в майбутньому:

1. Виявлення певних особливостей, оскільки кожна дитина неповторна. Необхідно виділити сильні та слабкі сторони кожної дитини та скласти програми, що відповідають її потребам.

2. Роль родини найважливіша в освіті обдарованої дитини, тому вона повинна працювати в тісному контакті з закладами освіти.

3. Комплексний компонент, оскільки обдарованих дітей відрізняє широка сфера інтересів; програма повинна включати різноманітний матеріал, збалансований і сприятливий їх усебічному розвитку (з емоційного, рухового погляду й у сфері спілкування).

4. Системний компонент розвитку обдарованості дитини повинен бути ретельно вибудованим, суворо індивідуалізованим і його реалізація повинна припадати на досить сприятливий віковий період.

5. Постійне вдосконалення та пошук нових джерел для самореалізації.

Отже, володіння обдарованими дітьми якостями, описаними вище, вимагає до них особливого підходу. Саме тому, такі діти потребують особливого виховання, індивідуальних навчальних програм у спеціальних школах, у яких учителі знають і враховують можливості кожної обдарованої дитини, ставлять перед нею надзавдання, долаючи які вона буде розвиватися відповідно до своїх задатків і здібностей.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 1999. – 368 с.

2. Єрьомкін А. І. Школа обдарованості / А.І. Єрьомкін. – М., 2003.

3. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2011. – 701 с.

4. Матюшкін О. М. Концепція творчої обдарованості // Питання психології. – 1989, № 6, С. 29 - 33.

5. Седов А. Біологія обдарованості / / Лицейська і гімназійна освіта. – 2002. – № 2. – С. 41- 50.

6. Теплов Б.М.Способности и одарённость // Избр. Труды. – Т1.

7. Актуальные проблемы подготовки учителя общетехнических дисциплин / [Под. ред. Д. А. Тхоржевского]. – К.: Вища школа, 1986. – 176 с.

8. Єрьомкін А. І. Школа обдарованості / А. І. Єрьомкін, – М., 2003.

9. Матюшкін О. М. Концепція творчої обдарованості // Питання психології. 1989, N 6, с. 29-33.

10. Савенков А. І. Дитяча обдарованість як теоретична проблема // Початкова школа. – 2000. – N 1. – С. 94-100.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Завітренко Долорес Жорівна. – кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри методик дошкільної та початкової освіти Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: формування в майбутніх учителів технологій готовності до професійної орієнтації учнів основної школи.